

Impact Factor - 6.625

E-ISSN - 2348-7143

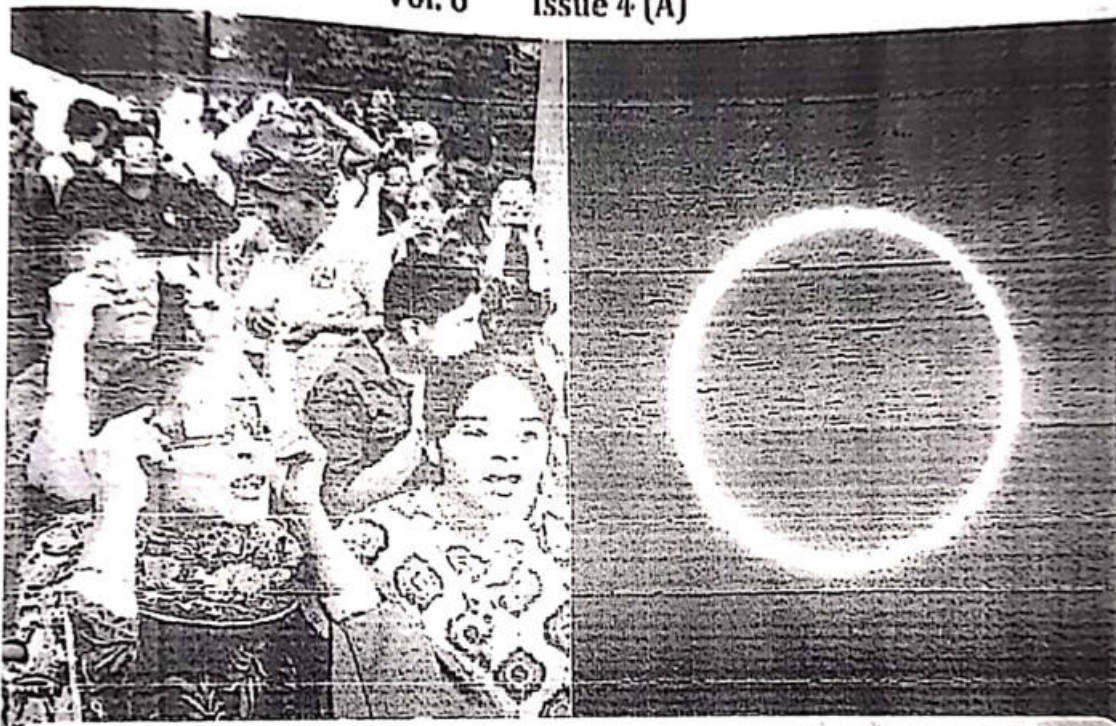
INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

October-November-December 2019

Vol. 6 Issue 4 (A)

Chief Editor -

Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :

Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nlie, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :

- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International E-Research Journal
Impact Factor (2017) 6.625 (2019)
Vol. 6 Issue 4 (A)
Peer Reviewed Journal

E-ISSN:
2348-7143

Impact Factor - 6.625

E-ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY
International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
October-November-December 2019
Vol. 6 Issue 4 (A)

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Asst. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik (M.S.) INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhuzawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop futile literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and tentative thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre- permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS
For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher

Price : Rs. 1000/-

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

40) मराठी साहित्यातून झालेले जलव्यवस्थापनाचे विवरण	श्री. डी. एन. वी. वीरणे	129
41) पंचोदरथ आपत्ती व्यवस्थापन :- पू	श्री. जयरावराव, प्र. काशीर, प्र. मराठी	131
42) पूज्योक्तरीत गोडे पाणी : व्यवस्थापन आणि संवर्धनकार्य	श्री. डी. एन. वी. वीरणे	133
43) जलप्रदूषण : एक धर्मांतरणीय अभ्यास	श्री. वी. वी. वी. वीरणे	135
44) पाणी संवर्धन प्रचार व प्रसार आणि उपयुक्तता	श्री. काळींगूर व. व. व. वीरणे	136
45) जलव्यवस्थापन व शाश्वत विकसन	श्री. निरंजन व. व. व. वीरणे	138
46) जल प्रदूषण आणि जल प्रदूषण निवृत्ती करणारे एक चिकित्साक अभ्यास: प्र. डॉ. कन्नडकर ए. व. व.		140
47) मराठवाड्यातील जल समस्या व ध्वनिव्यवस्थापन उपाय योजना	श्री. वी. वी. व. व. वीरणे, श्री. वी. वी. व. व. वीरणे	143
48) कृषीतील ठिबक सिंचनाद्वारे जलव्यवस्थापन मार्गदर्शक	श्री. हाडुळे ए. व. व. व. वीरणे, यादवमारे मंडा	146
49) पाण्याचे व्यवस्थापन व शेतीचा होमारा विकसन मार्गदर्शक	श्री. राहापूरकर, कर्नाटकूटे गोपाळ	147
50) जलव्यवस्थापन करणे काळाची गरज - एक भांगोत्तिक अभ्यास	श्री. पिताळ ए. व. व. व. वीरणे, श्री. वी. व. व. व. वीरणे	149
51) जनसहभागानून जलसंवर्धन	श्री. डॉ. टेंगळे ए. व. व. वीरणे	152
52) जलसाक्षरता : काळाची गरज	श्री. डॉ. ए. व. व. व. वीरणे	155
53) द्विदशकालीन जलनिती, सद्यःस्थिती धोरण व उपाय	श्री. कदम ए. व. व. वीरणे, श्री. ठाडळे ए. व. व. वीरणे	159
54) मराठी साहित्य आणि जलव्यवस्थापन	श्री. प्रार्थ डॉ. काळींगूर, कदम चमभूत	162
55) ' जल संवर्धन काळाची गरज. '	श्री. डॉ. काळे वी. ए. व. वीरणे	164
56) जल प्रबंधन और समाज का उत्तरदायित्व	श्री. डॉ. फुलकर्णी वनिता	166
57) परभणी जिल्ह्यातील जलसंधारणाच्या योजनांची अंमलबजावणी -	श्री. नागरगोजे, श्री. डॉ. कुंभारीकर	168
58) जलसंवर्धन काळाची गरज	श्री. डॉ. ए. व. व. व. वीरणे, श्री. आर. वी. मादळे	169
59) महाराष्ट्राच्या जलव्यवस्थापनाचा	श्री. डॉ. ए. व. व. व. वीरणे, श्री. डॉ. ए. व. व. वीरणे	172

योग्य करणे आवश्यक आहे.

विस्तार :-

१) अल प्रदूषण परधान्या प्रदूषकांचे प्रमाण मत्ती करणे.
२) अल प्रदूषण परधान्या खगती आणि ररिणापर मळग
शर्याई करणे.

३) अल कतयद्यापी अंगसपआगपी होणे आगशमग आहे.
४) अल र्शेवर्णनासाखी जनआगृती करणे आणि लोकासहभाग
अडखीने आगश्यक आहे.

५) पाण्याचा प्रश्न सोडविण्यासाखी नगीन गोरण आणण्याची
आगश्यकता आहे.

६) नदी जोड प्रकल्पावर कर्ण होणे आगश्यक आहे.

७) नद्योचे प्रदूषण रोखण्यासाखी सांडगाणी शुध्दीकरण यंत्रणा

आणि धन कचरा व्यवस्थापन करणे आगश्यक आहे.

८) पाण्याचा अपव्यय टाळण्यासाखी शेतीमध्ये ठिक्क सिंचन
प्रतौणा बापर करणे. घरगुती नापराच्या पाण्याचे

नियोजन करणे. पाणी पुरगठ करणाच्या ग्रामपंचायती,
नगरपालिका, महानगरपालिका आणि संस्था यांनी प्रत्येक

नळाला बंद करण्याची व्यवस्था आहे किंवा नाही याची
पाहणी करून नळ बंद करण्याची व्यवस्था नसलेल्या नळ

मालकावर कडक कारवाई करणे आगश्यक आहे. तसेच
मुख्य पाईप लाईनची पाहणे दर आठवड्याला करणे

आगश्यक आहे.

संदर्भ ग्रंथ :-

१) पर्यावरण भूगोल - डॉ. फुले, डॉ. शेटे, डॉ. शहापूरकर.

२) पर्यावरण शास्त्र - एक भरुचा.

३) पर्यावरण भूगोल शास्त्र - डॉ. विठ्ठल धारपूरे.

४) पर्यावरण शिक्षण - डॉ. प्रकारा सावंत.

५) Disaster Managements - Hrsh K. Gupta.

मराठवाड्यातील जल समस्या व भविष्यकालिन उपाय योजना

डॉ. पुणे एस. पी.

भूगोल विभागप्रमुख

कला व विज्ञान महाविद्यालय, गढी ता. गेवराई जि. बीड

डॉ. डोके ए. टी.

भूगोल विभागप्रमुख

रत्ना. रानकर गजविद्यालय, भीड

प्रा. पठाण के. एम

भूगोल विभाग

कला व विज्ञान महाविद्यालय, गढी ता. गेवराई जि. बीड

१) प्रस्तावना :-

दिवसेंदिवस पाण्याची समस्या सर्वत्र भेडतावत आहे. भारतात अवर्षणादरत तालुक्यांची संख्या वाढत चाललेली दिसून येते. महाराष्ट्राचा विचार केल्यास गूणे, अहमदनगर, सुलबाणा, सोलापूर, सातारा, सांगली, नाशिक, जळगांव व धुळे इ. जिल्ह्यात पाण्याची समस्या कमी अधिक प्रमाणात तोंबलेने जाणवते. मराठवाड्यात औरंगाबाद, जालना, बीड, उस्मानाबाद या जिल्ह्यात अवर्षणप्रस्त तालुक्यांची संख्या मोठ्या प्रमाणात दिसून येते. भारतामध्ये स्वातंत्र्यपूर्व व स्वातंत्र्यानंतर अनेक दुष्काळ अनुभवलेले आहेत. मराठवाड्यामध्ये देखील गेल्या १० दशकापासून दुष्काळी परिस्थितीमुळे पाण्याची समस्या गंभीर बनत आहे.

महाराष्ट्राच्या तुलनेत मराठवाड्याचा विचार केल्यास इतर विभागापेक्षा अविकसित दिसून येतो. औरंगाबाद जिल्हा वगळता इतर जिल्ह्यात विकासाची गती विचार करण्यासारखी आहे. येथील जनतेच्या प्राथमिक समस्या देखील सुटलेल्या नाहीत. त्यामुळे मराठवाड्याचा विकास करावयाचा असेल तर येथील जनतेने आपल्या समस्या सरकार पयंत पोहचवून त्याचा पाठपुरावा केला पाहिजे. कोणत्याही देशाचा, राज्याचा, विभागाचा व तालुक्याचा विकास हा पाण्यावर अवलंबून असतो. आज मराठवाड्यात बहुतांश लोक शेती

मराठवाड्यातील मानव विकास निर्देशांक व दरडोई उच्च आहे. मराठवाड्यात मानव विकास निर्देशांक ०.४२ इतका आहे. मराठवाड्यात सर्वात कमी निर्देशांक जालना जिल्ह्याचा असून सर्वोच्च जालना जिल्ह्याचा आहे. दरडोई उच्च आहे. मराठवाड्यात मानव विकास निर्देशांक ०.४२ इतका आहे. मराठवाड्यात सर्वात कमी निर्देशांक जालना जिल्ह्याचा असून सर्वोच्च जालना जिल्ह्याचा आहे.

मराठवाड्यातील मानव विकास निर्देशांक व दरडोई उच्च आहे. मराठवाड्यात मानव विकास निर्देशांक ०.४२ इतका आहे. मराठवाड्यात सर्वात कमी निर्देशांक जालना जिल्ह्याचा असून सर्वोच्च जालना जिल्ह्याचा आहे.

मराठवाडा हा महाराष्ट्र राज्यातील सर्व प्रशासकीय विभागांमध्ये एक विभाग असून रोजगाराचे विस्तार ७४° ३५' पूर्व ते ७८° २०' पूर्व व लांबीचे विस्तार १७° ५०' उत्तर ते २०° ४०' उत्तर आहे. मराठवाड्याच्या पूर्वेस आंध्र प्रदेश राज्य पश्चिमेस खानदेश व सोलापूर जिल्हा तर दक्षिणेस कर्नाटक राज्य व उत्तरेस अहमदाबाद, गुजरात, गुजरात हे जिल्हे आहेत. मराठवाड्याचा बहुतेक भाग गोदावरी खानदेशात येतो. या विभागाचे क्षेत्रफळ ६४,८१३ चौ.कि.मी. आहे. या विभागात औरंगाबाद, जालना, बीड, उस्मानाबाद, तातूर, परभणी, हिंगोला व नंदेड असे आठ जिल्हे आहेत.

- ५) संशोधनाची गृहंते :-
१. मराठवाड्यात पर्यटन असमान आहे.
 २. मराठवाड्यात नियोजना अभावी पाणी समस्या गंभीर आहे.
 ३. मराठवाड्यात सिंचन व विद्युत्ची पाण्याची समस्या आहे.
 ४. मराठवाड्यात वारंवार अवर्षण व दुष्काळी परिस्थिती उद्भवलेली दिसून येते.
 ५. इतर विभागाच्या तुलनेत मराठवाडा मागासलेला दिसून येतो.
 - ६) मराठवाड्यातील जलसिंचन योजना :- औरंगाबाद जिल्हात - जायकवाडी, बीड- मानसगांव,

मराठवाडा हा महाराष्ट्र राज्यातील सर्व प्रशासकीय विभागांमध्ये एक विभाग असून रोजगाराचे विस्तार ७४° ३५' पूर्व ते ७८° २०' पूर्व व लांबीचे विस्तार १७° ५०' उत्तर ते २०° ४०' उत्तर आहे. मराठवाड्याच्या पूर्वेस आंध्र प्रदेश राज्य पश्चिमेस खानदेश व सोलापूर जिल्हा तर दक्षिणेस कर्नाटक राज्य व उत्तरेस अहमदाबाद, गुजरात, गुजरात हे जिल्हे आहेत. मराठवाड्याचा बहुतेक भाग गोदावरी खानदेशात येतो. या विभागाचे क्षेत्रफळ ६४,८१३ चौ.कि.मी. आहे. या विभागात औरंगाबाद, जालना, बीड, उस्मानाबाद, तातूर, परभणी, हिंगोला व नंदेड असे आठ जिल्हे आहेत.

७) मराठवाड्यातील मानवविकास पर्यटन विवरण :-

मराठवाड्यामध्ये पर्यटन विवरण असायत दिसून येते. तालुके औरंगाबाद जिल्हातील - बीड, तातूर, बीड, जालना, औरंगाबाद व जालना जिल्हातील - जालना व अहमदाबाद जिल्हातील - बीड, अहमदाबाद, तातूर, परभणी, हिंगोला, नंदेड व अहमदाबाद जिल्हातील - पून, परभणी, उस्मानाबाद, तातूर, बीड व तातूरचे अर्धवट प्रमाण क्षेत्रात येईल. मराठवाड्याचे जलवायुमान सरासरी पर्यटनमान ६५.० मि.मि. इतके आहे व जलवायुचे दिवस ३७ आहेत. कोकण-२७०० (मि.मी.), उस्मानाबाद-७७० (मि.मि.), कोकण-२७०० (मि.मि.) इतके पर्यटनमान आहे. इतर विभागाच्या तुलनेत मराठवाड्याचे पर्यटनमान कमी आहे.

८) मराठवाड्यातील मानव विकास निर्देशांक व दरडोई उच्च आहे. (२०१०-११)

तक्ता क्रमांक - १.१

क्र.	जिल्हा	पर्यटन निर्देशांक	दरडोई
१	औरंगाबाद	०.५७	७१.७९
२	बीड	०.५७	७१.७९
३	जालना	०.५७	७१.७९
४	हिंगोला	०.५७	७१.७९
५	अहमदाबाद	०.५७	७१.७९
६	बीड	०.५७	७१.७९
७	जालना	०.५७	७१.७९

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, मराठवाड्याचे सरासरी मानवविकास निर्देशांक ०.४२ इतका आहे. मराठवाड्यात सर्वात कमी निर्देशांक जालना जिल्ह्याचा असून सर्वोच्च जालना जिल्ह्याचा आहे. दरडोई उच्च आहे. मराठवाड्यात मानव विकास निर्देशांक ०.४२ इतका आहे. मराठवाड्यात सर्वात कमी निर्देशांक जालना जिल्ह्याचा असून सर्वोच्च जालना जिल्ह्याचा आहे. दरडोई उच्च आहे. मराठवाड्यात मानव विकास निर्देशांक ०.४२ इतका आहे. मराठवाड्यात सर्वात कमी निर्देशांक जालना जिल्ह्याचा असून सर्वोच्च जालना जिल्ह्याचा आहे.

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

क्र.सं.	वर्ग		एकरी क्षेत्र
	एकरी	एकरी	
१	१००	१००	१००
२	१००	१००	१००
३	१००	१००	१००
४	१००	१००	१००
५	१००	१००	१००

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

तक्ता क्र. १.३ (मागील अ. अ. मू. १)

क्र.सं.	वर्ग	एकरी	एकरी	एकरी
१	१००	१००	१००	१००
२	१००	१००	१००	१००
३	१००	१००	१००	१००
४	१००	१००	१००	१००
५	१००	१००	१००	१००

क्र.सं.	वर्ग	वर्ग		वर्ग	
		एकरी	एकरी	एकरी	एकरी
१	१००	१००	१००	१००	१००
२	१००	१००	१००	१००	१००
३	१००	१००	१००	१००	१००
४	१००	१००	१००	१००	१००

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन
 महाराष्ट्र शासन